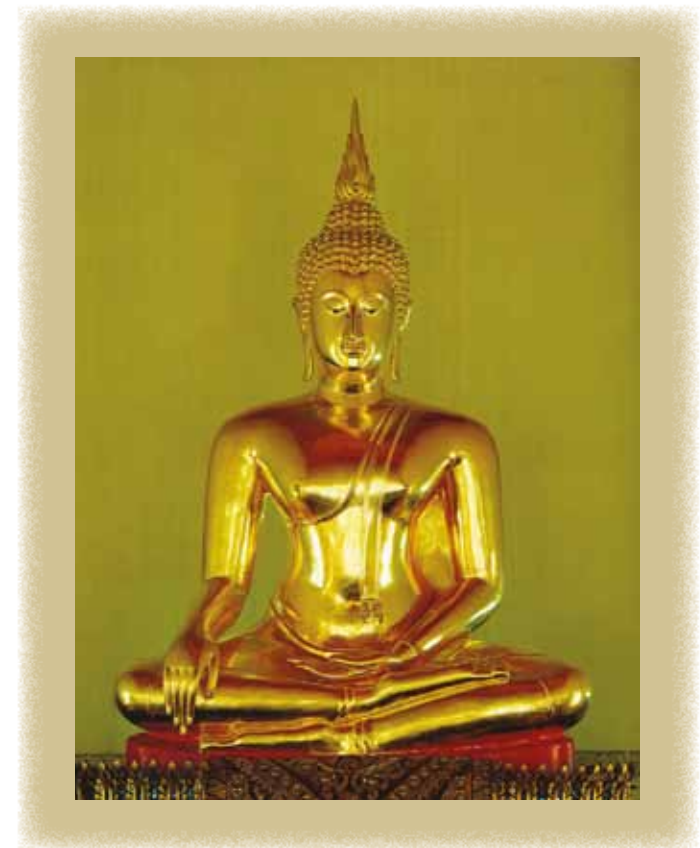

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

พระประธานวัดปριαส กรุงเทพมหานคร ศิลปกรรมสุโขทัย ปางมารวิชัย ชัดสมอิริยาบ
เป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยยุคกลาง อันเป็นยุคทองที่มีความเจริญสูงสุด มีความงดงามมาก

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 978-974-01-9862-8

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๕๕

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว แขวงสะพานสอง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์ : ๐ ๒๕๓๘ ๓๐๓๓, ๐ ๒๕๑๔ ๔๐๓๓ โทรสาร : ๐ ๒๕๓๙ ๙๙๕๖

จัดจำหน่าย : องค์การค้าของ สกสค.

๖๙ อาคาร ๙ ถนนราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศ

เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ : ๐ ๒๖๒๙ ๑๙๑๐-๑๑ โทรสาร : ๐ ๒๒๘๐ ๓๖๘๐, ๐ ๒๒๘๒ ๕๘๓๐

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์

คำนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีสื่อการเรียนการสอนใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน โดยมีพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นประธานกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส เป็นกรรมการ ดังรายนามที่ปรากฏท้ายหนังสือนี้

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เล่มนี้ มีเนื้อหาสาระครบถ้วนตามมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางในสาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ยึดพระรัตนตรัยเป็นแกนกลางในการเรียนรู้ โดยจะต้องจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ ๔ ใช้ชีวิตของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง การจัดการเรียนรู้นี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียน น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตจริง สามารถแก้ปัญหาชีวิตและพัฒนาปัญญาโดยใช้โยนิโสมนสิการเป็นตัวขับเคลื่อน เนื้อหาของหนังสือเรียนเล่มนี้ แบ่งเป็น ๓ หน่วย คือ หน่วยพระพุทธ หน่วยพระธรรม และหน่วยพระสงฆ์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หวังว่าหนังสือเรียนเล่มนี้จะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร และยินดียินดีรับข้อเสนอแนะเพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป ขอกราบขอบพระคุณพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ประธานกรรมการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำหนังสือเรียนเล่มนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ไว้ ณ โอกาสนี้

(นายชินภัทร ภูมิรัตน)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๔

คำชี้แจง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๒๗ วรรคแรก กำหนดให้มีการจัดทำ “หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ” ดังนั้น เพื่ออนุวัติตามพระราชบัญญัติการศึกษานี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในสาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ เพื่อพัฒนาไปสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว และข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดตัวชี้วัดที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ จึงได้มีคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ ๙๓/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ ๒๒๐/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (เพิ่มเติม) และคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ ๑๖๓๐/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (เพิ่มเติม) โดยมีพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นประธานกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนาในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต

อนึ่ง มีสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรปรับปรุงใหม่นี้ว่า กรอบความคิดในการจัดทำนี้ยึดพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นแกนกลางในการเรียนรู้ โดยกำหนดมาตรฐานการจัดการศึกษาตามหลักโอวาท ๓ ไตรสิกขา และอริยสัจ ๔ ไปพร้อมกัน เพราะฉะนั้น หนังสือเรียนแต่ละชั้นจึงมีหน่วยการเรียนรู้ ๓ หน่วยตามองค์ ๓ ของพระรัตนตรัย การเรียนการสอนจะต้องมีความเชื่อมโยงกัน และนอกจากการทำความเข้าใจเนื้อหาแล้ว ยังมุ่งเน้นให้รู้จักวิเคราะห์และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ถูกต้องสมบูรณ์เหมาะสมด้วย

ขออนุโมทนาขอบคุณกรรมการทุกคนที่มีส่วนร่วมในการทำหนังสือเรียนนี้โดยทั่วกัน

(พระธรรมโกศาจารย์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประธานกรรมการ

สารบัญ

หน่วยที่ ๑ พระพุทธ	หน้า
บทที่ ๑ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา.....	๓
บทที่ ๒ พุทธประวัติวิเคราะห์.....	๒๕
บทที่ ๓ ชาดก.....	๔๕
บทที่ ๔ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา.....	๕๓
 หน่วยที่ ๒ พระธรรม	
บทที่ ๕ พระรัตนตรัย : สังฆคุณ.....	๖๓
บทที่ ๖ อริยสัจ ๔ ตอนทุกข์ : ชันธ ๕-ไตรลักษณ์.....	๗๑
บทที่ ๗ อริยสัจ ๔ ตอนสมุทัย : หลักกรรม-วิภังค์ ๓, ปปัญจธรรม ๓.....	๗๗
บทที่ ๘ อริยสัจ ๔ ตอนนิโรธ : อตถะ ๓.....	๘๓
บทที่ ๙ อริยสัจ ๔ ตอนมรรค : มรรคมงคล ๘, ปัญญา ๓, สัมปยุตธรรม ๗, บุญกิริยาวัตถุ ๑๐, อุบาสกธรรม ๗, มงคล ๓๘-ที่ว่าด้วยมีศีลปวิทยา พบสมณะ พังธรรมตามกาล สนทนธรรมตามกาล.....	๙๑
บทที่ ๑๐ พุทธศาสนสุภาษิต.....	๑๐๗
บทที่ ๑๑ การบริหารจัดการและเจริญปัญญา.....	๑๑๑
 หน่วยที่ ๓ พระสงฆ์	
บทที่ ๑๒ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง.....	๑๒๗
บทที่ ๑๓ ศาสนพิธี.....	๑๔๙
บทที่ ๑๔ หน้าที่ชาวพุทธ.....	๑๕๙

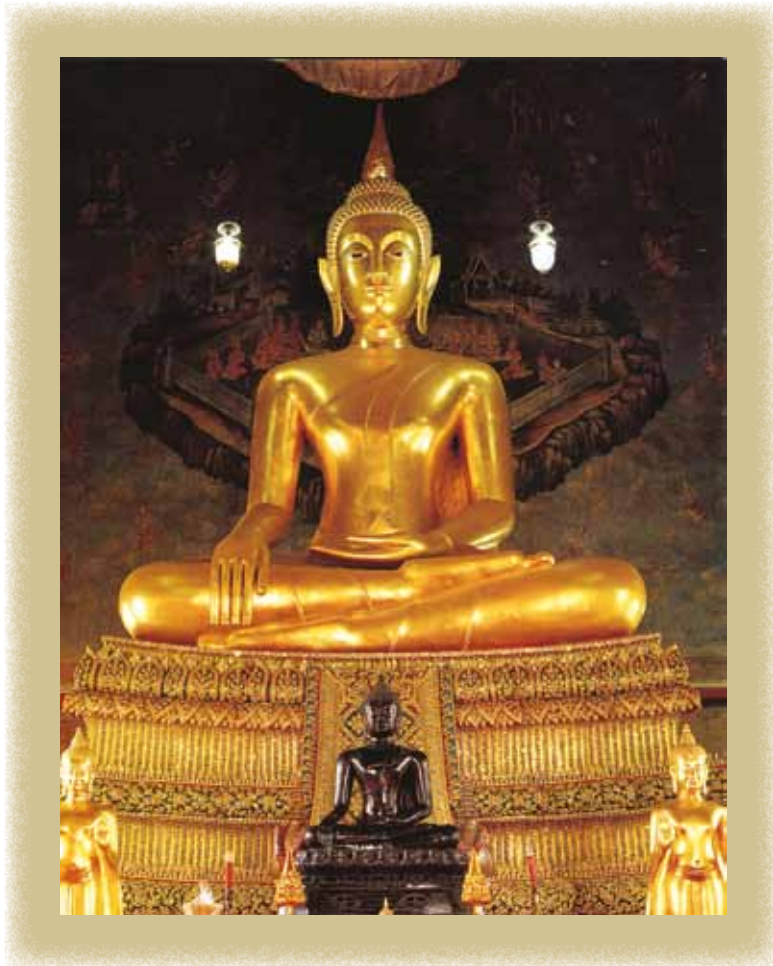

	หน้า
บรรณานุกรม.....	๑๗๔
 ภาคผนวก	
๑. ข้อเสนอแนะการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.....	๑๗๔
๒. มาตรฐานและตัวชี้วัด รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓.....	๑๘๕
๓. แผนผังสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓.....	๑๘๖
๔. แนวการเรียนรู้หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓.....	๑๘๗
๕. แนวการวัดและประเมินผลรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ตามหลักอริยวาท ๕ ระดับมัธยมศึกษา.....	๒๐๓
๖. แบบวัดและประเมินผลรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓	๒๐๕

หน่วยที่ ๑

พระพุทธ

พระแสงจุลอมณี วัดราชนัคคาราม วรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ในหน่วยที่ ๑ นี้ นักเรียนจะได้ศึกษาประวัติพระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่ไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกและการนับถือพระพุทธศาสนาของประชาชนในประเทศเหล่านั้น ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขให้แก่โลก รวมทั้งพระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในส่วนที่เป็นพุทธประวัติ นักเรียนจะได้ศึกษาและวิเคราะห์พุทธประวัติจากพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ได้เรียนรู้ถึงสาระและความสำคัญของปฐมเทศนาและโอวาทปาฏิโมกข์ พุทธประวัติในอดีตชาติที่เรียกว่า ชาดก ๒ เรื่อง คือ สิวณนังสชาดกและนันทวิสาขชาดก รวมทั้งได้เรียนรู้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย ตลอดจนหลักปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะและเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ด้วย

บทที่ ๑

ประวัติและความสำคัญ ของพระพุทธศาสนา

ประวัติพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ

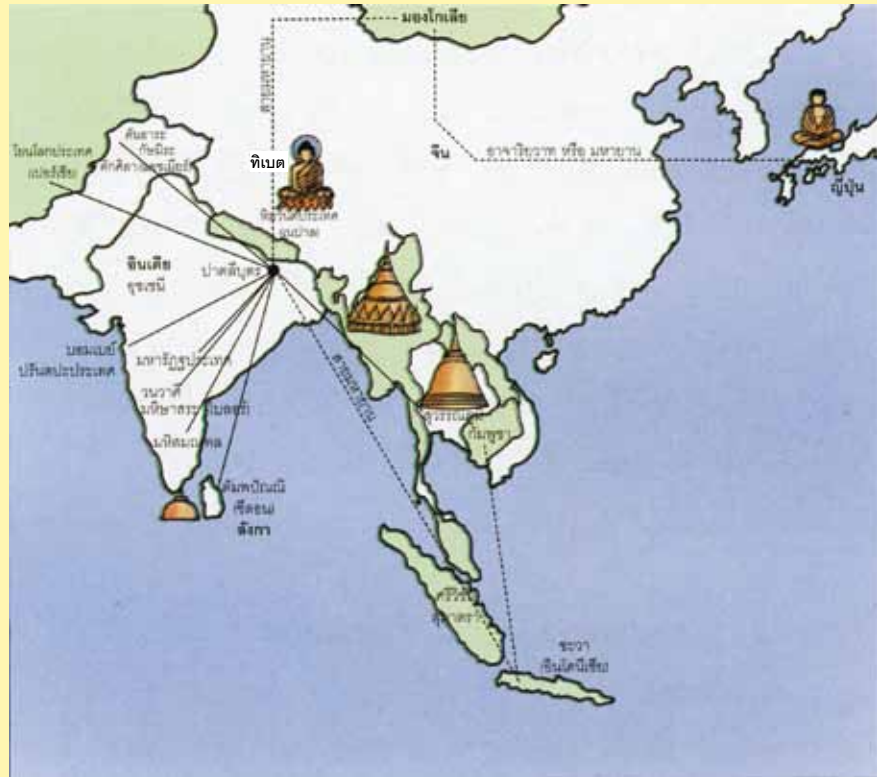
พระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงของชีวิตและสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นเรื่องยากที่คนส่วนใหญ่จะสามารถรู้แจ้งและปฏิบัติให้เข้าถึงได้ ภายหลังจากตรัสรู้แล้วพระองค์ทรงดำริว่าเวไนยสัตว์ผู้ที่มีกิเลสในใจไม่มาก ดุจสัตว์ที่มีฝุ่นผ้าในดวงตาน้อยคงจะเข้าใจธรรมนั้นได้ จึงได้เสด็จจาริกไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อแสดงธรรมสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้พ้นทุกข์

ตลอดเวลา ๔๕ พรรชานับแต่วันที่ตรัสรู้จนถึงวาระสุดท้ายก่อนปรินิพพาน พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจด้านการสั่งสอนธรรมมิเคยหยุด จนกระทั่งมีพุทธบริษัทผู้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสเพราะได้รู้ เข้าใจและปฏิบัติตามจนได้ผลเป็นความสุขแห่งชีวิต ประจักษ์แก่ตนเองเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ และได้ช่วยกันเผยแผ่หลักธรรมคำสอนอันดีงามนั้นแก่ผู้อื่น ตามแบบอย่าง que พระพุทธองค์ได้ทรงปฏิบัติ และวางแนวทางไว้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเริ่มขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกซึ่งเป็นพระอรหันต์ ๖๐ องค์ออกไปประกาศพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ โดยทรงให้แยกจาริกกันไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้วยผลแห่งการเผยแผ่นี้เองทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ในชมพูทวีปและดินแดนใกล้เคียงเป็นเวลากว่าสองร้อยปี จนถึงสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งครองราชย์อยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๘ - ๒๖๐ พระองค์มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทรงอุปถัมภ์การทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๔ ณ วัดโศการาม นครปาฏลิบุตร แคว้นมคธ เมื่อทำสังคายนาเสร็จแล้ว ทรงส่งคณะพระธรรมทูตออกไปประกาศพระศาสนาในดินแดนต่าง ๆ รวม ๙ สาย ดังนี้

พระพุทธวชิรมกุฏ วัดมกุฏกษัตริยาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

แผนที่ชมพูทวีปแสดงเส้นทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตสายต่าง ๆ

สายที่ ๑ มีพระมัชฌิมเถระเป็นหัวหน้า ไปเผยแผ่ ณ แคว้นกัษมีระและแคว้นคันธาระ (ปัจจุบันคือแคชเมียร์และบางส่วนของอัฟกานิสถาน)

สายที่ ๒ มีพระมหาเทวะเป็นหัวหน้า ไปเผยแผ่ในแคว้นมทิสมนทล ทางตอนใต้ของอินเดีย (ปัจจุบันคือรัฐไมซอร์)

สายที่ ๓ มีพระรักขิตเถระเป็นหัวหน้า ไปเผยแผ่ ณ วนวาสีประเทศ (ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย)

สายที่ ๔ มีพระธรรมรักขิตเป็นหัวหน้า ไปเผยแผ่ ณ ปรันตปะประเทศ (แถวชายทะเลเหนือเมืองบอมเบย์ในปัจจุบัน)

สายที่ ๕ มีพระมหาธรรมรักขิตเถระเป็นหัวหน้า ไปเผยแผ่ ณ แคว้นมหาราษฎร์ หรือมหารัฐฐะ (ทางตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองบอมเบย์ในปัจจุบัน)

สายที่ ๖ มีพระมหารักขิตเถระเป็นหัวหน้า ไปเผยแผ่ในเอเชียกลาง

สายที่ ๗ มีพระมัชฌิมเถระเป็นหัวหน้า ไปเผยแผ่ในดินแดนแถบภูเขาหิมาลัย เรียกว่า ทิมนต์ประเทศ (คืออินเดียตอนเหนือและเนปาลในปัจจุบัน)

สายที่ ๘ มีพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้า ไปเผยแผ่ ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ

สายที่ ๙ มีพระมหินทเถระเป็นหัวหน้า ไปเผยแผ่ ณ เกาะลังกา (ประเทศศรีลังกาในปัจจุบัน)

แม้ว่าการส่งพระธรรมทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ภายในดินแดนชมพูทวีป แต่ก็นับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปยังประเทศอื่นในโลก เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับนับถืออย่างกว้างขวางมายาวนานจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้รับการยกย่องจากองค์การสหประชาชาติว่าเป็นหนึ่งในศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลก มีคุณูปการอันใหญ่หลวงในทางจิตใจต่อมวลมนุษยชาติมาตลอดเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี และด้วยเหตุนี้ องค์การสหประชาชาติโดยการสนับสนุนของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจำนวน ๓๔ ประเทศ จึงประกาศให้วันวิสาขบูชาซึ่งเป็นวันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก เป็นวันสำคัญสากล เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดวิสาขบูชาโลกที่ประเทศไทยนับแต่นั้น และมีการจัดพิเศษในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งเป็นการฉลอง ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๑. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย

นาลันทามหาวิหาร อุทยานประวัติศาสตร์ : มหาสังฆารามแห่งพระพุทธศาสนา

๑.๑ ประเทศอินเดีย

หลังจากพระเจ้าอโศกมหาราชสวรรคต ราชวงศ์ของพระองค์ก็เริ่มอ่อนแอ ประมาณ พ.ศ. ๓๕๙ พระเจ้าปุชยมิตร์ได้ตั้งราชวงศ์คุงคะและทรงอุปถัมภ์ศาสนาฮินดู ทำให้พระพุทธศาสนาซบเซาลง

ครั้นถึงรัชกาลพระเจ้ากนิษกมหาราชซึ่งครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. ๖๒๑-๖๔๔ พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟู ได้มีการสังคายนาครั้งที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๖๔๓ ทำให้พระพุทธศาสนาแยกออกเป็น ๒ นิกาย

คือ นิกายเถรวาทหรือนิกายหินยาน และนิกายอาเจริยวาทหรือนิกายมหายาน ในยุคนี้ได้มีการส่งพระธรรมทูตนิคามหายานออกไปเผยแผ่ยังนานาประเทศ เกิดมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งแรกขึ้นชื่อว่ามหาวิทยาลัยนาลันทา และเป็นสถาบันการศึกษานานาชาติที่มีชื่อเสียงที่สุด ทำให้พระพุทธศาสนาเข้าสู่ยุครุ่งเรือง

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๑๗๔๙ กองทัพเตอร์กได้ยกทัพมาตีได้รัฐเบงกอลและทำลายมหาวิทยาลัยนาลันทา นอกจากนี้ยังทำลายสถาบันพระพุทธศาสนาทุกแห่งถึงกับทำให้พระพุทธศาสนาสูญสิ้นจากอินเดีย

พ.ศ. ๒๔๐๑ อินเดียตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ข้าราชการอังกฤษชื่อ เซอร์ อเล็กซานเดอร์ คันทิงแฮม (Sir Alexander Cunningham) ได้มีบทบาทสำคัญในการทำให้เรื่องราวของพระพุทธศาสนาและเรื่องพระเจ้าอโศกมหาราชที่หายไปจากประวัติศาสตร์อินเดียกลับฟื้นคืนมาอีกครั้ง

พ.ศ. ๒๔๐๓ นักประพันธ์ชาวอังกฤษชื่อ เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ (Sir Edwin Arnold) ได้เดินทางมาอินเดียและเขียนหนังสือชื่อ ประทีปแห่งเอเชีย (Light of Asia) เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จุดประกายให้ชาวอินเดียและชาวโลกหันมาสนใจพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น

อนาคาริก ธรรมปาละ

พ.ศ. ๒๔๓๔ อนาคาริก ธรรมปาละ (Anagarika Dharmapala) ชาวลังกา ปฏิญาณตนต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยาว่าจะอุทิศชีวิตกอบกู้พุทธสถานกลับคืนจากการยึดครองของชาวฮินดู มีการบูรณปฏิสังขรณ์พุทธสถาน

พ.ศ. ๒๔๔๙ รัฐบาลอินเดียจัดงานพุทธชยันตี ร่วมฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ดร.เอมเบดการ์ (Dr. Ambedkar) รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมของอินเดีย นำคนวรรณะศุทรประมาณ

๒๐๐,๐๐๐ คนทำพิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ เป็นสัญญาณแห่งการกลับฟื้นคืนมาของพระพุทธศาสนาในอินเดีย

งานพุทธชยันตี จัดขึ้นทั่วประเทศเป็นเวลา ๑ ปี จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งเป็นปีครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ มีการพิมพ์พระไตรปิฎกพื้นฟูมหาวิทยาลัยนาลันทาขึ้นมาใหม่ จากการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ พบว่า ชาวอินเดียส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดู ที่นับถือพระพุทธศาสนามีประมาณ ๗,๐๐๐,๐๐๐ คน และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี

ดร.เอมเบดการ์

๑.๒ ประเทศเนปาล

มหามายาเทวีวิหาร สถานที่ประสูติของพระโพธิสัตว์ **สรีโอบกขรณี** สถานที่ที่พระนางมหามายาเทวีลงสนานชำระพระวรกายหลังจากประสูติพระโอรส **เสาศิลาจารึกพระเจ้าอโศก** สถานที่ที่พระโพธิสัตว์เสด็จไปถึงแล้วเปล่งอาสภิวาจา

ประเทศเนปาลมีสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ ลุมพินีวัน ซึ่งเป็นสถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังมีสถานที่อีกหลายแห่งที่พระพุทธเจ้าเสด็จไป เช่น เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพระญาติที่กรุงบิลพัสต์ และทรงห้ามการวิวาทของพระญาติฝ่ายศากยกับโกลิยะ พระอานนทก็เคยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนแห่งนี้ เท่ากับเป็นหลักฐานว่าชาวเนปาลนับถือพุทธศาสนามาแต่ครั้งพุทธกาล

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้พระราชทานเจ้าหญิงจารุมติ ซึ่งเป็นพระราชธิดาให้แก่ขุนนางผู้ใหญ่ชาวเนปาล พระเจ้าอโศกมหาราชและเจ้าหญิงจารุมติได้สร้างวัดและเจดีย์หลายแห่งซึ่งยังปรากฏอยู่ที่นครกาฐมาณฑุในปัจจุบัน

สมัยที่เตอร์กุกรานอินเดีย พระภิกษุต้องหนีภัยไปอาศัยอยู่ประเทศเนปาล และได้นำพระไตรปิฎกไปด้วย มีการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีจนถึงปัจจุบัน เมื่อมหาวิทยาลัยนาลันทาและพระพุทธศาสนาในอินเดียถูกทำลาย จึงส่งผลให้พระพุทธศาสนาในเนปาลเสื่อมลงด้วย

พระพุทธศาสนาในประเทศเนปาลแต่เดิมเป็นนิกายเถรวาท ต่อมาได้กลายเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ปัจจุบัน ประเทศเนปาลได้มีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทขึ้น มีการส่งพระภิกษุสามเณรไปศึกษาต่างประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เช่น ไทย พม่า ศรีลังกา โดยเฉพาะในประเทศไทย มีพระภิกษุสามเณรจากเนปาลมาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นอกจากนี้ คณะสงฆ์เนปาลยังได้กราบทูลเชิญสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ให้บรรพชาอุปสมบทแก่ชาวเนปาล ณ กรุงกาฐมาณฑุ เมืองหลวงของประเทศเนปาลด้วย จากการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ พบว่า มีชาวเนปาลนับถือพระพุทธศาสนาประมาณ ๑,๗๐๐,๐๐๐ คน

๑.๓ ประเทศศรีลังกา

หลังจากที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระธรรมทูตไปประกาศพระศาสนายังประเทศต่าง ๆ แล้ว พระมหินทเถระซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระองค์ได้มาประกาศพระศาสนา ณ เกาะลังกา ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ กษัตริย์ผู้ปกครองลังกาในสมัยนั้น พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงปฏิญาณพระองค์เป็นพุทธมามกะ ทำให้พระพุทธศาสนาประดิษฐานในศรีลังกาได้อย่างมั่นคงเป็นครั้งแรก

ในปี พ.ศ. ๒๒๙๖ พวกทมิฬที่นับถือศาสนาฮินดูซึ่งอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของประเทศได้ก่อการจลาจล และได้ขึ้นปกครองชาวสิงหลที่นับถือพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมลงถึงกับสูญสิ้นสมณวงศ์

ต่อมาพระเจ้ากิตติสิริราชสิงหะทรงกู้อิสรภาพจากพวกทมิฬ และทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้เจริญอีกครั้ง โดยการส่งราชทูตมายังกรุงศรีอยุธยา ซึ่งในเวลานั้นตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เพื่อขอพระภิกษุสงฆ์จากไทยไปก่อตั้งสมณวงศ์ในศรีลังกา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดเกล้าฯ ให้พระราชอาคันตุกะมีพระอุปาลิเป็นหัวหน้าเดินทางไปประเทศศรีลังกาและให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรชาวศรีลังกา ทำให้เกิดคณะสงฆ์ที่เรียกว่า **สยามวงศ์หรืออุปาลิวงศ์** ขึ้นในประเทศศรีลังกาสืบมาตราบเท่าทุกวันนี้ จากการสำรวจสถิติการนับถือศาสนาของชาวศรีลังกา ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ พบว่า ชาวศรีลังกา นับถือพระพุทธศาสนามากที่สุด มีจำนวนถึง ๑๒,๙๘๐,๐๐๐ คน เท่ากับประมาณร้อยละ ๘๐ ของประชากรทั้งประเทศ นอกจากนี้ พระภิกษุชาวศรีลังกายังได้พยายามเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนทั่วไป และยังออกไปประกาศศาสนาในทวีปยุโรปและอเมริกาอีกด้วย

พระอุปาลิเถระ

๑.๔ ประเทศจีน

พระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ประเทศจีนเมื่อประมาณ พ.ศ. ๖๐๙ ในรัชสมัยของพระเจ้าเม่งตี้แห่งราชวงศ์ฮั่น โดยพระเจ้าเม่งตี้ได้ส่งคณะทูตเดินทางไปอินเดีย และเมื่อเดินทางกลับ ได้นำมนต์พระภิกษุ ๒ รูป คือ พระกาศยปมาตังคะและพระธรรมรักษ์ พร้อมทั้งได้นำคัมภีร์ของพระพุทธศาสนามาด้วย เมื่อเดินทางมาถึงนครโล่หยาง พระเจ้าเม่งตี้ได้ทรงสร้างวัดแป๊ะเป่ย์ (วัดม้าขาว) เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ม้าที่ได้บรรพทุกพระคัมภีร์มา ต่อจากนั้น พระเถระทั้งสองได้แปลคัมภีร์เป็นภาษาจีนเล่มแรก

สมัยราชวงศ์ฮั่น พระพุทธศาสนายังไม่แพร่หลายในหมู่ประชาชน เพราะชาวจีนส่วนใหญ่ นับถือลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋า ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจำกดอยู่ในวงแคบคือในหมู่ข้าราชการและชนชั้นสูงในราชสำนักเป็นส่วนใหญ่ ต่อมามีนักปราชญ์ชาวจีนผู้มีความสามารถชื่อ โม่ฉวี่ ได้แสดงหลักฐานของพระพุทธศาสนาให้ชาวเมืองได้เข้าใจและเห็นถึงความจริงอันเป็นแก่นของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้

วัดม้าขาว (แป๊ะเป่ย์)

พระพุทธรูปแกะสลัก Dragon Gate Cave เมืองโล่หยาง

ข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุยังทำให้ชาวจีนเกิดความเลื่อมใส หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก พระพุทธศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองมาเป็นลำดับ จนถึงราชวงศ์ถัง พระพุทธศาสนาได้รับความอุปถัมภ์ และการสนับสนุนจากพระเจ้าจักรพรรดิ ตลอดจนนักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลาย มีการสร้างวัดขึ้นหลายแห่ง และมีการแปลพระสูตรเป็นภาษาจีนมากมาย นับเป็นยุคที่พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประเทศจีน กล่าวคือประเทศจีนได้สนับสนุนลัทธิมาร์กซิสต์ซึ่งมีความเชื่อที่ตรงกันข้ามกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาถูกทำลายลง ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ เฟิงยูเกียง ข้าหลวงใหญ่มณฑลโหล่นานซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ได้สั่งให้ทำลายวัดในพระพุทธศาสนา วัดแป๊ะเป่ย์ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก็ถูกทำลายลงไปด้วย ในขณะนั้นมีพระภิกษุชาวจีนรูปหนึ่งชื่อพระอาจารย์ไท่สู ได้พยายามกอบกู้ฐานะของพระพุทธศาสนาและปฏิรูปพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง มีการสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นที่วูชั่น เอ๋เหมิง เสฉวน และหลิงหนาน เพื่อฝึกอบรมธรรมทายาทให้มีความรู้ทางธรรมวินัยและวิชาการทางโลกสมัยใหม่ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้จัดตั้งพุทธสมาคมแห่งประเทศจีนขึ้น ทำให้รัฐบาลและประชาชนเข้าใจพระพุทธศาสนาดีขึ้น ทางราชการได้ประกาศให้ความคุ้มครองพระพุทธศาสนาและพิทักษ์ทรัพย์สินของวัด ห้ามนำไปใช้ในกิจการอื่น

ปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ประเทศจีนได้เปลี่ยนเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน มีการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ โดยมีเหมา เจ๋อตงเป็นประธาน ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ รัฐบาลได้ออกกฎหมายเพิกถอนลัทธิวัดในการยึดครองที่ดิน ให้พระภิกษุประกอบอาชีพเอง เช่น ทำไร่ ไถนา เป็นต้น ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๑๒ รัฐบาลได้ยึดวัดเป็นของราชการ ห้ามประกอบพิธีและศาสนกิจต่าง ๆ ทั้งห้ามเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์ถูกบังคับให้ลาสิกขา พระไตรปิฎก พระคัมภีร์ต่าง ๆ ถูกเผา พระพุทธรูปและวัดถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก สถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในขณะนั้นอยู่ในขั้นวิกฤตเกือบจะสูญสิ้นไปจากประเทศจีน จนกระทั่งเหมา เจ๋อตง ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ รัฐบาลชุดใหม่ของจีนก็คลายความเข้มงวดลงไปบ้าง และให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่ประชาชนมากขึ้น

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวัดมหาเจติยคายน
ทรงทอดพระเนตรมหาเจติยคายน ซึ่งมีอายุกว่า ๑,๓๐๐ ปี (ภาพพระราชทาน)

ปัจจุบันได้มีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้กลับมาใหม่ และรัฐบาลจีนยังให้การสนับสนุนจัดตั้งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย และสภาการศึกษาพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยขึ้นที่กรุงปักกิ่งและมีการจัดประชุมผู้นำชาวพุทธโลก (World Buddhist Forum) ๒ ครั้ง เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก (ชาวจีนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหายานควบคู่ไปกับลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋า)

๑.๕ ประเทศเกาหลี

พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่ประเทศเกาหลีเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๙๑๕ โดยสมณทูตชุนเตาซึ่งเดินทางมาจากแคว้นเจียนจิ้นของจีน ต่อมาในปี พ.ศ. ๙๒๘ พระมรณันทะ ชาวอินเดียได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาและได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก

ในปี พ.ศ. ๑๒๑๑ ได้มีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง มีการศึกษาหลักธรรม มีการจารึกคัมภีร์มากกว่าห้าหมื่นเล่ม รวมทั้งพิมพ์พระไตรปิฎกด้วยตัวพิมพ์ไม้แกะ มีจำนวน ๑๖,๐๐๐ หน้า เป็นต้น

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ประเทศเกาหลีตกอยู่ใต้การปกครองของญี่ปุ่น ราชวงศ์ของกษัตริย์เกาหลีสิ้นสุดลง ญี่ปุ่นพยายามทำลายพระพุทธศาสนาด้วยวิธีการต่าง ๆ ออกกฎหมายข้อบังคับควบคุมวัดและพยายามก่อความเสียหายให้เกิดแก่คณะสงฆ์ เช่น ส่งเสริมให้พระสงฆ์ดำรงชีวิตเหมือนฆราวาส ครั้นถึงตอนปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศสหภาพโซเวียตและประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้ายึดครองเกาหลีแทนญี่ปุ่น เกาหลีถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ทางตอนเหนืออยู่ภายใต้การดูแลของสหภาพโซเวียต มีชื่อว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี ส่วนทางตอนใต้อยู่ภายใต้การดูแลของสหรัฐอเมริกา มีชื่อว่า สาธารณรัฐเกาหลี

เมื่อเกาหลีพ้นจากการปกครองของญี่ปุ่นแล้ว ได้มีการเคลื่อนไหวจากชาวพุทธ มีการประชุมใหญ่และลงมติขอให้รัฐบาลยกเลิกข้อบังคับต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกับหลักการของพระพุทธศาสนา ขอให้คณะสงฆ์ปกครองตนเอง มีสภาพบริหารตนเองซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของสำนักงานใหญ่ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้มีการจัดประชุมเพื่อตราธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นที่สำนักงานใหญ่

คณะสงฆ์มีการปรับตัวให้ทันกับเหตุการณ์ต่าง ๆ อยู่เสมอเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในด้านการศึกษา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับสอนพระภิกษุ ภิกษุณี สามเณร และสามเณรี มีสถานศึกษาฝ่ายสามัญระดับต่าง ๆ ที่เปิดรับนักศึกษาชายหญิงทั่วไป ซึ่งสถาบันเหล่านี้มีคฤหัสถ์เป็นผู้บริหาร แต่อยู่ในความควบคุมดูแลของคณะกรรมการฝ่ายการศึกษาของคณะสงฆ์ มีมหาวิทยาลัยดองกุกเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่เก่าแก่ที่สุด ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ และในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ คณะสงฆ์เกาหลีได้ได้ตั้งโครงการแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับเกาหลีเรียกว่า ศูนย์แปลพระไตรปิฎกเกาหลี ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยดองกุก

แม่พิมพ์แกะไม้ที่เกาหลีใช้พิมพ์พระสูตร

๑.๖ ประเทศญี่ปุ่น

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่นโดยผ่านทางเกาหลี ในปี พ.ศ. ๑๐๙๕ ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้ากิมเมจิ จักรพรรดิองค์ที่ ๒๙ ของญี่ปุ่น โดยพระเจ้าเซมาโอแห่งเกาหลีส่งราชทูตอัญเชิญพระพุทธรูป คัมภีร์พุทธธรรม มาพร้อมพระราชสาส์นแสดงพระราชประสงค์ให้พระเจ้ากิมเมจิยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งพระเจ้ากิมเมจิทรงยอมรับด้วยดี ในยุคของพระองค์ พระพุทธศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก แต่เมื่อเวลาผ่านไป จักรพรรดิองค์ต่อ ๆ มามีได้ใส่พระทัยในพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมลง

ต่อมาในปี พ.ศ. ๑๑๓๔ ตรงกับสมัยของจักรพรรดินิซุโยโก ทรงสถาปนาเจ้าชายโชโตกุเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน เจ้าชายโชโตกุทรงวางรากฐานการปกครองและเชิดชูพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

และมั่นคงในญี่ปุ่น ประชาชนมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่างแข่งขันกันสร้างวัดและสำนักปฏิบัติธรรมเป็นอันมาก ยุคสมัยนี้ได้ชื่อว่ายุคโฮโก คือยุคลัทธิธรรมไฟโรจน์ แต่เมื่อเจ้าชายโชโตกุสิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. ๑๖๕ พระพุทธศาสนา ก็แบ่งออกเป็นหลายนิกายและเสื่อมลงตามลำดับ ลัทธิชินโตได้รับความนิยมแทนที่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ศาสนาคริสต์ก็เริ่มเผยแผ่เข้ามาพร้อม ๆ กับวัฒนธรรมตะวันตก เมื่อการศึกษาเจริญมากขึ้นพระพุทธศาสนาก็ได้ถูกยกขึ้นมาศึกษาในแง่ของวิชาการ

ปัจจุบันชาวญี่ปุ่นนับถือพระพุทธศาสนามากกว่าศาสนาอื่นใด หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีการจัดตั้งเป็นองค์การขึ้น องค์การที่สำคัญและใหญ่ที่สุดคือพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งญี่ปุ่น มีสำนักงานอยู่ที่วัดชูเกจิ ฮองวันจิ กรุงโตเกียว เนื่องจากในปัจจุบันญี่ปุ่นมีความเจริญทางวัตถุเป็นอย่างมาก

และเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนไปจากในอดีตมาก ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความเร่งรีบ มีความเครียดและมีปัญหาทางด้านสุขภาพจิตอย่างมาก สิ่งที่จะบรรเทาความเครียดและปัญหาทางสุขภาพจิตได้คือการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนานิกายเซนจึงเป็นที่นิยมมากกว่านิกายอื่น ๆ เพราะมุ่งเน้นเรื่องการปฏิบัติสมาธิเพื่อบรรเทาความเครียดและปัญหาสุขภาพจิต

๒. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป

ในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ มีประเทศในทวีปยุโรปบางประเทศได้แสวงหาอาณานิคมทางทวีปเอเชีย ทำให้หลายประเทศในทวีปเอเชียต้องตกเป็นอาณานิคม ประชาชนของอาณานิคมบางส่วนอพยพเข้าไปอยู่ในประเทศที่เป็นเจ้าของอาณานิคม ซึ่งคนเหล่านั้นนับถือพระพุทธศาสนาและยังดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ทำให้ชาวยุโรปบางคนสนใจ นอกจากนี้ จากการที่ชาวยุโรปได้ถูกล้างให้ไปประจำการอยู่ในประเทศอาณานิคมต่าง ๆ ทำให้ได้สัมผัสกับการดำเนินชีวิตวิถีชาวพุทธ มีพิธีกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความสนใจ เมื่อได้ศึกษาค้นคว้าหลักธรรมในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ก็พบว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ตั้งอยู่บนหลักเหตุผล เมื่อได้ทดลองปฏิบัติก็พบว่าสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี จึงเกิดความเลื่อมใส เปลี่ยนมาให้การนับถือพระพุทธศาสนา และนำไปเผยแผ่ในทวีปยุโรป ทำให้ชาวยุโรปเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มากขึ้น พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรปมีความเป็นมาพอสรุปได้ดังนี้

เจ้าชายโชกุคุ

๒.๑ ประเทศอังกฤษ

หลังจาก เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ได้เขียนหนังสือเรื่องประทีปแห่งเอเชีย พรรณนาเกี่ยวกับพุทธประวัติและหลักธรรมของพระพุทธเจ้า โดยพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๒๒ ได้รับความสนใจจากชาวอังกฤษมาก ทำให้ชาวอังกฤษเริ่มหันมาศึกษาและเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามากขึ้น ต่อจากนั้นอีกสองปี ศาสตราจารย์ ที. ดับเบิลยู. ริส เดวิดส์ (Prof. T. W. Rhys Davids) ได้ตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ขึ้นเพื่อจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นภาษาอังกฤษออกเผยแพร่ และในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ มีการจัดตั้งพุทธสมาคมแห่งสหราชอาณาจักรและไอร์แลนด์ขึ้นที่กรุงลอนดอน ได้พิมพ์วารสารพุทธศาสตร์ปริทัศน์ออกเผยแพร่ นอกจากนี้ ยังมีการสร้างวัดในพระพุทธศาสนาขึ้นหลายแห่ง เช่น วัดพุทธวิหารลอนดอนของประเทศศรีลังกา วัดของมูลนิธิสงฆ์อังกฤษที่ถนนอัมสตริท วัดพุทธประทีปของประเทศไทยซึ่งตั้งอยู่ในกรุงลอนดอน เป็นต้น

ปัจจุบันในประเทอังกฤษมีสมาคมและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามากกว่า ๓๐ แห่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ กรมการศาสนาได้ส่งคณะพระธรรมทูตไปยังประเทศอังกฤษ ปัจจุบันมีการสร้างวัดไทยขึ้นอีกหลายแห่ง มีพระภิกษุไทยที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในวัดไทยประจำอยู่ในประเทศอังกฤษ จนกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษเป็นปึกแผ่นมั่นคงและก้าวหน้าไปโดยลำดับ

ความรู้เสริม

วัดไทยแห่งแรกในตะวันตก

พ.ศ. ๒๕๐๘ ณ ๑ ส.ก. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๘ เสด็จเป็นประธาน ทรงเปิด วัดพุทธประทีป (Buddhapadipa Temple) ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นวัดไทยแห่งแรกในประเทศตะวันตก

๒.๒ ประเทศเยอรมนี

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๔๔๖ ดร. คาร์ล ไฮเดนสติกเกอร์ ได้ตั้งสมาคมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเยอรมนีที่เมืองเลบซิก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในประเทศเยอรมนี ต่อมา มีพระภิกษุชาวเยอรมันรูปแรกฉายาว่า พระญาณดิลก ได้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เป็นเวลายาวนานมากคือ หนังสือพระพุทธรูปพระธรรม ซึ่งเป็นหนังสือที่แปลและเรียบเรียงจากภาษาบาลีเป็นภาษาอื่น ๆ กว่า ๑๐ ภาษา รวมทั้งภาษาไทยด้วย นอกจากนี้ มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งดำเนินการโดยเอกชน มีการพิมพ์วารสารและจุลสารออกเผยแพร่ มีการจัดแสดงปาฐกถาธรรมและสนทนาธรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นประจำ

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลง ประเทศเยอรมนีเป็นฝ่ายแพ้สงคราม เกิดความเสื่อมโทรม

ทางด้านจิตใจ ทำให้ชาวเยอรมนีหันมาพึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น วัดวาอารามต่าง ๆ ได้รับการบูรณะซ่อมแซม มีการตีพิมพ์หนังสือทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีผู้ติดตามอ่านอย่างแพร่หลาย ความสนใจในพระพุทธศาสนามีมากขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์จากประเทศพม่าเดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในประเทศเยอรมนี ชาวเยอรมันก็พากันมาพึ่งปาฐกถาธรรมเป็นอันมาก และในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ สมาคมมหาโพธิ์ศรีลังกาได้ประกาศรับพุทธสมาคมในกรุงมิวนิกเป็นสาขา ทำให้พุทธสมาคมอื่น ๆ ในประเทศเยอรมนีมีการประสานงานกันกับทางประเทศศรีลังกามากขึ้น

ปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ประเทศเยอรมนีถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ เยอรมนีตะวันออกและเยอรมนีตะวันตก เยอรมนีตะวันออกมีการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ พระพุทธศาสนาจึงซบเซาลง ส่วนเยอรมนีตะวันตกนั้นมีการรวมตัวของชาวพุทธ มีสมาคมดำเนินการเผยแผ่เอกสารต่าง ๆ และมีการบรรยายธรรม บันทึกในแถบบันทึกเสียงออกเผยแพร่อีกด้วย

ปัจจุบันประเทศเยอรมนีตะวันตกและเยอรมนีตะวันออกได้รวมกันเป็นประเทศเยอรมนีอีกครั้ง ทำให้ในเขตเมือง เช่น เมืองฮัมบูร์ก เบอร์ลิน สตูดการ์ต มิวนิก โคโลญ และแฟรงก์เฟิร์ต มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีการแปลพระไตรปิฎกและจัดพิมพ์เป็นภาษาเยอรมัน มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ศาสนาสภาแห่งกรุงเบอร์ลิน ปัจจุบันมีการสร้างวัดไทยในประเทศเยอรมนีขึ้นหลายวัด

๒.๓ ประเทศเนเธอร์แลนด์

พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่ประเทศเนเธอร์แลนด์ โดยพ่อค้าชาวดัตช์ (Dutch) และชาวศรีลังกาที่ไปศึกษาในประเทศเนเธอร์แลนด์ แต่ก็มีผู้นับถือไม่มากนัก หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้มีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นมาอีกครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ มีการจัดตั้งชมรมชาวพุทธดัตช์ขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการพบปะกันของพุทธศาสนิกชน ซึ่งมีกำหนดพบปะกันในวันอังคารทุกสัปดาห์ที่ ๓ ของเดือน มีกิจกรรมบรรยายธรรม อ่านพระสูตรพร้อมกับอธิบายความ และมีการนั่งสมาธิพร้อมกันเป็นลำดับสุดท้าย ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ มีชาวพุทธดัตช์ ๑๕ คน ร่วมกันก่อตั้งพุทธศาสนศึกษาขึ้นที่กรุงเฮกเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศเนเธอร์แลนด์ ในปัจจุบันดำเนินการโดยพระภิกษุสงฆ์จากประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ มีการสร้างวัดไทยชื่อวัดพุทธาราม มีการส่งพระภิกษุสงฆ์ไทยไปพำนักประจำ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

พระพุทธศาสนาที่เผยแผ่เข้าสู่ทวีปยุโรปประกอบด้วยนิกายต่าง ๆ ซึ่งชาวยุโรปได้หันมานับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น จากการที่ได้ศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแล้วเห็นว่าเป็นศาสนาที่มีเหตุผลสามารถพิสูจน์และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ทำให้สังคมมีระเบียบอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปัจจุบันมีการก่อสร้างวัดไทยขึ้นหลายแห่ง และมีการส่งพระธรรมทูตสายต่างประเทศไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่อย่างต่อเนื่อง

๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปอเมริกาเหนือ

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีชาวเอเชียอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือมากขึ้น และได้นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแผ่ด้วย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปอเมริกาเหนือจากอดีตถึงปัจจุบันจะแยกกล่าวเป็นประเทศดังต่อไปนี้

๓.๑ ประเทศสหรัฐอเมริกา

ชาวเอเชียที่อาศัยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาหันมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ เมื่อท่านอนาคาริก ธรรมปาละ ชาวศรีลังกาได้เดินทางไปบรรยายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ชาวญี่ปุ่นได้สร้างวัดนิกายสุขาวัดขึ้นที่ซานฟรานซิสโก เพื่อใช้เป็นที่ประกอบศาสนพิธีและเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติธรรม และในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้มีการจัดตั้งสมาคมพุทธศาสนาแห่งสหรัฐอเมริกา มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่เมืองซานฟรานซิสโก รัฐแคลิฟอร์เนีย ทำให้ชาวอเมริกันหันมาให้ความสนใจในพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ได้เปิดหลักสูตรพุทธศาสตรศึกษาในระดับปริญญาเอกขึ้น และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยพุทธธรรมขึ้นในรัฐแคลิฟอร์เนีย เปิดสอนสาขาวิชาพระพุทธศาสนาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงจัดได้ว่ามีความก้าวหน้ามาก มีการจัดปาฐกถา การอภิปราย การสนทนารธรรม การสัมมนาทางวิชาการพระพุทธศาสนา การอบรมภาคฤดูร้อน มีการเปิดโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ การแสดงพระธรรมเทศนา การประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดพิมพ์วารสารนวลสูตร ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์การพระพุทธศาสนานานาชาติอีกด้วย

ในประเทศสหรัฐอเมริกามีชาวไทยและชาวเอเชียเข้าไปตั้งถิ่นฐานตามรัฐต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะคนไทยที่อยู่หนาแน่นในบางเมือง เช่น ลอสแอนเจลิส ซานฟรานซิสโก ชิคาโก เป็นต้น ชาวไทยและชาวเอเชียที่นับถือพระพุทธศาสนาได้ร่วมกันจัดสร้างวัดไทยขึ้นที่ชุมชนของตนเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และใช้เป็นศูนย์กลางการพบปะกันระหว่างชาวพุทธ วัดไทยซึ่งนอกจากจะใช้ประกอบศาสนกิจแล้ว ยังใช้เป็นที่พักผ่อนสันทนาการของชาวไทยด้วย เช่น เปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์และภาคฤดูร้อนให้แก่กุลบุตรกุลธิดาที่เกิดและเติบโตในสหรัฐอเมริกาได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมประเพณีไทยต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเปิดให้ชาวเอเชียและชาวอเมริกันที่มีความสนใจในพระพุทธศาสนาได้เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยด้วย ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีวัดอยู่ตามรัฐต่าง ๆ เช่น วัดไทยลอสแอนเจลิส ตั้งอยู่ที่เมืองลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย วัดธัมมารามหรือวัดไทยนครชิคาโก ตั้งอยู่ที่เมืองชิคาโก รัฐอิลลินอยส์ วัดไทยกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ตั้งอยู่ที่เมืองซิลเวอร์สปริง รัฐแมริแลนด์ วัดวชิรธรรมปทีป ตั้งอยู่ที่เมืองนิวยอร์ก รัฐนิวยอร์ก เป็นต้น

วัดไทยลอสแอนเจลิส

วัดไทยกรุงวอชิงตันซี

วัดไทยวชิรธรรมปทีป

วัดพุทธอาราม

วัดอัมมาราม

จากการสำรวจการนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกาปี พ.ศ. ๒๕๔๒ พบว่า มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาจำนวนประมาณ ๑,๘๙๐,๐๐๐ คน และคาดว่าในอนาคตจะมีชาวอเมริกันสนใจและหันมานับถือพระพุทธศาสนาอีกมาก

๓.๒ ประเทศแคนาดา

พระพุทธศาสนาเริ่มเผยแผ่เข้าสู่ประเทศแคนาดามีลักษณะเดียวกับพระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกา คือเริ่มจากชาวเอเชียที่เดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในแคนาดาได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแผ่แก่ชาวแคนาดาด้วย โดยเฉพาะชาวเกาหลี เวียดนาม กัมพูชา และลาว เป็นจำนวนมาก ซึ่งอพยพเข้าไปตั้งหลักปักฐานและได้จัดตั้งพุทธสมาคมเพื่อประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา องค์กรที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ พุทธสมาคมแห่งออตาว่า กลุ่มชาวพุทธแห่งโตรอนโต และคณะพระธรรมทูตแห่งอเมริกาเหนือ เป็นต้น องค์กรเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงทำให้ชาวพุทธขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

ปัจจุบันพระพุทธศาสนาในประเทศแคนาดายังคงนับถือกันมากในกลุ่มชาวเอเชียที่ไปตั้งถิ่นฐานในแคนาดาเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีความสนใจหันมานับถือพระพุทธศาสนาบ้าง ซึ่งจากสถิติในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ มีชาวแคนาดานับถือพระพุทธศาสนาจำนวน ๑๘๐,๐๐๐ คน วัดในพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่เป็นวัดนิกายสุทธาตถและนิกายเซนแบบญี่ปุ่น

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปออสเตรเลีย

๔.๑ ประเทศออสเตรเลีย

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ พระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียได้มีการเคลื่อนไหวในรัฐควีนส์แลนด์ รัฐนิวเซาท์เวลส์ และรัฐวิกตอเรีย ได้จัดตั้งพุทธสมาคมขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ พุทธสมาคมแห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ได้จัดพิมพ์วารสารชื่อ ข่าวพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นเอกสารทางพระพุทธศาสนาสำหรับประชาชนในออสเตรเลียเป็นฉบับแรก

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗-๒๔๙๙ มีพระเถระชาวพม่า คือ พระอุฐิติละ ได้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย มีการบรรยายธรรมและอบรมกรรมฐาน ทำให้ชาวออสเตรเลียสนใจและเข้ารับฟังการบรรยายธรรมเป็นอันมาก มีผู้บริจาคเงินเพื่อจัดซื้อที่ดินสำหรับการสร้างวัดแต่ไม่สำเร็จ พระอุฐิติละได้เดินทางกลับพม่าและไม่ได้กลับมายังประเทศออสเตรเลียอีก

การที่ชาวเอเชียได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานในประเทศออสเตรเลียเป็นจำนวนมากและได้นำวัฒนธรรมประเพณีและพระพุทธศาสนาเข้าไปปฏิบัติด้วย ทำให้มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นตามลำดับ มีการตั้งสหพันธ์พระพุทธศาสนาแห่งออสเตรเลียขึ้น โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงแคนเบอร์รา มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ มีสถานที่ประกอบศาสนกิจและใช้เป็นศูนย์รวมของชาวพุทธด้วย

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทของไทยในออสเตรเลียนั้น พระภิกษุชาวออสเตรเลียที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่รูปหนึ่งคือ พระชาโคร ซึ่งได้รับการอุปสมบทในประเทศไทย จากพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) แห่งวัดป่าบ้านนาชาติ (วัดหนองป่าพง) จังหวัดอุบลราชธานี ได้เดินทางกลับไปตั้งสำนักสงฆ์ฝ่ายเถรวาทที่เมืองเพิร์ท เมืองหลวงของออสเตรเลียฝั่งตะวันตก ทำให้มีชาวออสเตรเลียสนใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น ในปัจจุบันมีวัดไทยตั้งอยู่ในเมืองต่าง ๆ หลายแห่ง เช่น วัดป่าสุญญาตาราม เมืองนันทานูน วัดไทยพุทธอาราม เมืองบริสเบน วัดพุทธรังษี เมืองซิดนีย์ เป็นต้น

๔.๒ ประเทศนิวซีแลนด์

พระพุทธศาสนาในประเทศนิวซีแลนด์มีจำนวนผู้นับถือไม่มากนัก และผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่เป็นชาวเอเชียที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศนิวซีแลนด์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศดำเนินการโดยพระภิกษุชาวญี่ปุ่น ชาวอังกฤษ และชาวทิเบต ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากพุทธสมาคมแห่งเมืองโอ๊คแลนด์ ปัจจุบันมีการสร้างวัดไทยขึ้นในนิวซีแลนด์เช่นเดียวกับในประเทศออสเตรเลียและประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป ทำให้พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ออกไปในโลกตะวันตกมากขึ้น มีการสร้างวัดไทยขึ้นเช่น วัดพุทธสามัคคี วัดญาณประทีป วัดโพธิญาณาราม เป็นต้น

๒. ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานต่อประชาชนชาวไทยในโอกาสต่าง ๆ ด้วยทรงมุ่งหวังความผาสุก ความเจริญก้าวหน้าของประชาชนและประเทศชาติ เมื่อประมวลพระราชดำรัสดังกล่าวแล้ว สามารถสรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ว่า เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการดำรงชีวิตบนทางสายกลางด้วยปัญญาอย่างรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง สามารถแก้ปัญหาและปรับปรุงชีวิตให้พัฒนาก้าวหน้าได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และระดับโลก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมิใช่แนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็น

การทำฝนหลวง เป็นแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ว่าด้วยการดำรงชีวิตบนทางสายกลางด้วยปัญญาอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ

แนวคิดที่ครอบคลุมวิถีชีวิตที่ดำรงที่ควรปฏิบัติไว้ทั้งหมด ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับประชาชนทุกระดับและทุกสาขาอาชีพ โดยมีหลักการที่คล้ายกัน คือ เน้นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคม ตัวอย่างเช่น ผู้ผลิตในภาคอุตสาหกรรม ไม่ควรขยายการลงทุนหรือเพิ่มการผลิตที่เกินตัว เพราะจะนำไปสู่การเพิ่มความเสี่ยงที่ทำให้ต้องพึ่งพิงผู้อื่นมากเกินไปจนขาดความสมดุลในระยะยาว แต่ควรดำเนินการด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังอย่างเป็นขั้นเป็นตอน และที่สำคัญคือต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การดำรงชีวิตแบบความพอเพียงจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความสามารถในการระมัดระวังป้องกันภัย

โครงข่ายถนนวงแหวนรัชดาภิเษก เป็นหนึ่งในโครงการตามแนวพระราชดำริ คือ ถนนวงแหวนหรือวงรอบและถนนยกระดับ สร้างไว้เพื่ออำนวยความสะดวกในการจราจร ระหว่างชานเมืองด้านหนึ่งไปสู่ชานเมืองอีกด้านหนึ่งโดยไม่ต้องผ่านใจกลางเมืองที่มีการจราจรคับคั่ง เป็นการประยุกต์วิทยาการต่าง ๆ มาใช้เผชิญกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี

มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีเมื่อยามที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอก โดยการประยุกต์วิทยาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนอย่างรอบคอบ ควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตใจให้มีทั้งคุณธรรมและความรอบรู้อย่างสมดุล และพร้อมต่อเผชิญกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีต่าง ๆ

การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นการพัฒนาอย่างสมดุลจากภายในจิตใจของปัจเจกชน ขยายผลกว้างขวางออกไปยังสังคมแวดล้อมรอบข้าง ซึ่งการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งภายในและภายนอกนี้เองที่เป็นมรรควิธีสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จนอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นต้องมีพื้นฐานมาจากการรู้จักความพอดีและความมีเหตุมีผล และที่สำคัญคือความสามารถในการพึ่งตนเองได้ทั้งในทางสติปัญญาและทางคุณธรรม

แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนดังกล่าวมานั้น มีความสอดคล้องกับหลักการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น

๑. **หลักกรรม** ได้แก่ หลักแห่งการพึ่งตนเอง ด้วยการลงมือกระทำการใด ๆ ด้วยตนเอง ด้วยความบากบั่นพยายาม

จนกว่าจะประสบความสำเร็จ โดยไม่หวังผลตอบแทนหรือการพึ่งพิงสิ่งภายนอก

๒. **หลักสันโดษ** ได้แก่

๒.๑ ยถาลาภสันโดษ การรู้จักยินดีพอใจในภาวะหรือสิ่งที่ตนมีอยู่

๒.๒ ยถาพลสันโดษ การรู้จักยินดีพอใจในสิ่งที่ตนแสวงหาได้มาโดยชอบธรรมตามกำลังและความบากบั่นพยายามของตน

๒.๓ ยถาสารูปสันโดษ การรู้จักยินดีพอใจในสิ่งที่เหมาะสมกับตนเอง

๓. **หลักการพัฒนาอย่างสมดุล ๔ ด้าน** ที่เรียกว่า ภาวนา ได้แก่

๓.๑ กายภาวนา ได้แก่ การฝึกหัดอบรมพัฒนากายให้รู้จักเกี่ยวข้องกับสิ่งภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าอย่างรู้เท่าทัน และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นประโยชน์ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงามให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๓.๒ สิลภาวนา ได้แก่ การพัฒนาความประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาศึกษาภาพของ "หญ้าแฝก" ซึ่งเป็นพืชที่มีคุณสมบัติพิเศษช่วยป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และอนุรักษ์ความชุ่มชื้นใต้ดินไว้ อีกทั้งยังเป็นพืชพื้นบ้านของไทย ปลูกง่าย ขึ้นง่าย ไม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูงแต่อย่างใด ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายกว่าวิธีการอื่น ๆ คือเป็นยถาพลสันโดษ การรู้จักดี พอใจในสิ่งที่ตนแสวงหาได้โดยชอบธรรมตามกำลัง และความสามารถของตน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นแนวพระราชดำริในการสร้างเครื่องเค็มอากาศในน้ำขึ้น นั่นก็คือ พระองค์ทรงใช้ "หลุก" อุปกรณ์คล้ายกังหันริมน้ำ

๓.๓ จิตภาวนา ได้แก่ การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น เป็นการพัฒนากายในตนเองด้านจิตใจ

๓.๔ ปัญญาภาวนา ได้แก่ การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา เป็นการพัฒนากายในตนเองด้านสติปัญญา

๔. หลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ได้แก่ แนวทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (เพียรชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

พระพุทธศาสนาช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขให้แก่ชาวโลก

ผู้ที่ได้ศึกษาประวัติพระพุทธศาสนาย่อมสรุปได้ว่า การเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนานับเป็นคุณูปการต่อโลก เพราะได้สร้างสรรค์อารยธรรมใหม่ให้แก่โลกอย่างน้อย ๔ ประการ คือ อารยธรรมทางปัญญา อารยธรรมทางสังคม อารยธรรมทางวัตถุ และอารยธรรมทางจิตใจ

๑. อารยธรรมทางปัญญา การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นปรากฏการณ์แห่งความสำเร็จของมนุษยชาติที่สามารถเอาชนะอำนาจแห่งกิเลสตัณหาภายในใจได้ด้วยปัญญาและความเพียรของตนเอง นับเป็นองค์ความรู้ใหม่ของมวลมนุษยชาติ ซึ่งแม้ว่ากาลเวลาจะผ่านมานับพันปี หากแต่หลักธรรม

คำสอนและองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้และทรงนำออกเผยแผ่แก่ชาวโลก เช่น อริยสัจ ปฏิจจสมุปบาท มัชฌิมาปฏิปทา ที่พระองค์มอบให้เป็นมรดกอารยธรรมทางปัญญาแก่โลกนั้น ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความทุกข์ทั้งของส่วนตัวและของสังคมได้อย่างไม่ล้าสมัย

๒. อารยธรรมทางสังคม การที่พระพุทธเจ้าทรงวางแนวแห่งการประพฤติปฏิบัติ บัญญัติ ข้อวัตรและสิกขาบทต่าง ๆ ในหมู่พุทธบริษัท ทำให้เกิดสังคมแห่งผู้ประพฤติธรรมที่เรียกว่า สังฆะหรือสงฆ์ขึ้น เป็นชุมชนตัวอย่างของบุคคลผู้หวังดำเนินตามวิถีแห่งผู้ปฏิบัติเพื่อความสุขพ้นอย่างเข้มข้น พร้อมกับมีวิถีชีวิตที่เกื้อกูลแก่สังคมทางด้านจิตใจ ด้วยการปฏิบัติขัดเกลادنอยในระเบียบวินัย ช่วยแนะนำพร่ำสอนในทางดีงามแก่คนในสังคม และคอยชี้โทษแห่งการประพฤติผิดปฏิบัติผิดจากครรลองคลองธรรม สังคมแห่งสังฆะจึงเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่พระพุทธองค์ได้จัดตั้งวางแบบไว้ให้แก่โลก ถือเป็นอารยธรรมทางสังคมที่มีวิวัฒนาการมาโดยลำดับ เป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่ฝึกหัดขัดเกลาคคนในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำให้สังคมสงบสุขนานับกาลนาน

๓. อารยธรรมทางวัตถุ ความที่พระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนทั่วโลกมาเป็นเวลายาวนาน จึงทำให้เกิดการสร้างสรรคงานศิลปะซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดและพลังแห่งความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ที่เป็นประจักษ์พยานแห่งความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา และความรุ่งเรืองแห่งสติปัญญาและพลังความสามารถแห่งมนุษย์ที่แสดงออกผ่านศิลปกรรมนานาประเภท เช่น สถาปัตยกรรม อันได้แก่ โบสถ์ วิหาร สถูป เจดีย์ต่าง ๆ จิตรกรรมที่นำเสนอเรื่องราวในพุทธประวัติ ตามฝาผนังในพุทธสถานมากมายหลายแห่ง วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา อันทรงคุณค่า เป็นสมบัติของโลกให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ชื่นชม และถือเป็นแบบอย่างในการพัฒนาต่อยอดสืบต่อไป

วัดยังคงเป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้สำหรับพระสงฆ์อยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะตามต่างจังหวัด ดังเช่น พระสงฆ์เชื้อสายโคตมิกำลังศึกษาพระธรรมวินัยอยู่ภายในศาลาวัดของกลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบื้องหลังเป็นภาพเขียนกระจกศิลปะแบบพม่า เป็นเรื่องพุทธประวัติ จิตรกรรมเหล่านี้ถือเป็นอารยธรรมทางวัตถุ

๔. อารยธรรมทางจิต พระปัญญาตรัสรู้ หลักธรรมคำสอน และสังคมแห่งสังฆะที่พระพุทธเจ้าได้ทรงมอบไว้ให้แก่โลกนั้น เมื่อผู้ศึกษาได้เข้าใจและน้อมนำไปปฏิบัติย่อมทำให้เกิดผลเป็นความสงบสุขภายในจิตใจของประชาชนทุกระดับ กล่าวคือ

๔.๑ ในระดับบุคคล พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่บุคคลสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อความเจริญของตนได้ เช่น การรักษาศีลด้วยการงดเว้นจากการเบียดเบียนตนเองและ

พระพุทธธรรมวิเศษฐศาสนา พระประธานในพระอุโบสถ
วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

ผู้อื่น การฝึกอบรมจิตให้เกิดความเข้มแข็ง มั่นคงและเกิดคุณธรรมความดีงาม ทำให้เกิดความสุขความอภัยภายในใจได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก และการพัฒนาสติปัญญาให้เฉลียวฉลาดรู้แจ้งจริงในสรรพสิ่ง เท้าทันความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นต้น เป็นการสร้างสันติภาพในภายในจิตใจตนเอง

๔.๒ ในระดับสังคม พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เป็นหลักประกันความสงบขึ้นพื้นฐานแห่งการอยู่ร่วมกันที่เรียกว่า ศีล ที่มุ่งให้คนละเว้นความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ และมีคุณธรรม ส่งเสริมให้การอยู่ร่วมกันมีความแน่นแฟ้นยั่งยืน เช่น สอนให้มีความเมตตากรุณา สามัคคี โอบอ้อมอารีด้วยการให้ การพูดดีมีประโยชน์ต่อกัน การสงเคราะห์ชุมชน การวางตนให้เหมาะสม เป็นต้น ดังตัวอย่างสังคมแห่งสังฆะที่พระพุทธเจ้าได้กำหนดให้เป็น**สังฆมอริยะ** คือเป็นสังฆะของผู้เจริญที่มุ่งสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นความร่วมมือของมนุษยชาติ ถือเป็นสังฆะในอุดมคติ อันมีศีลธรรมเป็นกฎและกติกาของ

สังฆะ เช่นเดียวกับสังฆะประชาธิปไตยที่มีกฎหมายเป็นกติกาของสังฆะ สังฆะเป็นสังฆะของพระสงฆ์ซึ่งมุ่งปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไปสู่เส้นทางอริยบุคคล เป้าหมายอยู่ที่ความหลุดพ้น สังฆะสงฆ์ที่ยึดการประพฤติตามพระธรรมวินัยยึดหลักเหตุผล คือ **ธรรมาธิปไตยเป็นใหญ่** เป็นสังฆะที่พระพุทธเจ้าออกแบบไว้ให้เป็นสังฆะตัวอย่างที่สังฆะมนุษย์สามารถนำไปใช้ได้ ทุกคนไม่ว่าจะมีชาติกำเนิดอย่างไร ก็ถือว่ามีความเสมอภาคกัน จะแตกต่างกันไปตามความเจริญในธรรมของแต่ละบุคคล เป็นสังฆะที่ส่งเสริมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนานี้ถือว่าการเกิดเป็นมนุษย์เป็นเรื่องยาก เมื่อเป็นมนุษย์แล้วก็ถือว่ามีโอกาสดีที่จะได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง สังฆะจึงเป็นตัวอย่างการพัฒนารากฐานของสังฆะประชาธิปไตยได้อย่างดี

๔.๓ ในระดับประเทศ พระพุทธศาสนามีหลักธรรมอันเป็นเครื่องมือพัฒนาไปสู่ความเป็นอารยชน ได้แก่ **อริยวัตร ๕** ซึ่งเป็น**หลักธรรมหรือคุณสมบัติพื้นฐานที่ทำให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากความเป็นอนารยชน** หรือคนป่าเถื่อน เป็นหลักธรรมเพื่อการสร้างคนในสังฆะให้เป็นคนมีคุณภาพอย่าง

แท้จริง อริยวัตร ๕ ประกอบด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา **ศรัทธา** คือการปลูกฝังให้คนเชื่อในเหตุผล ใช้ปัญญา ไม่เชื่อมงคลตื่นข่าว มีความเชื่ออย่างมั่นคงในกรรม ผลของกรรม เชื่อมั่นว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน และเชื่อมั่นการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า **ศีล** คือ การทำกาย วาจาให้เรียบร้อย การรักษา ศีล ๕ และธรรม ๕ จะเป็นเครื่องอบรมตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ **สุตะ** ได้แก่ การเรียนรู้สรรพวิทยาการต่าง ๆ โดยเฉพาะการฟังธรรมของพระอริยะ คือพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นพระธรรมอันประเสริฐ **จาคะ** คือการเป็นคนใจกว้าง มีน้ำใจ มีจิตวิญญานที่ดี มุ่งเสียสละเพื่อความสุขของผู้อื่น และ **ปัญญา** คือการพิจารณาในความเจริญและวิธีการที่จะก้าวไปสู่ความเป็นอารยชน ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมอันเป็นความสมานฉันท์ในประเทศชาติ โดยเฉพาะประเทศไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ

นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังมีธรรมสำหรับพระราชาและผู้นำประเทศ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบนำพาประเทศชาติไปสู่ความเป็นอารยประเทศ ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า ราชา มุขี มนุสฺสสานํ แปลว่า พระราชาเป็นประมุขของประชาชน หรือพระราชาคือผู้นำของประชาชน ทศพิธราชธรรมประกอบด้วย ทาน (การให้) ศีล (ความประพฤติเรียบร้อย) ปริจจาคะ (การเสียสละ) อาชชวะ (ความเป็นผู้มีอัธยาศัยซื่อตรง) มัททวะ (ความอ่อนโยน) ตปะ (ความข่มใจต่อสิ่งเข้ายวน) อักโกธะ (ความไม่โกรธ) อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) ขันติ (ความอดทน) อวิโรธนะ (ความไม่คลาดจากธรรม) ถ้าผู้นำมีธรรมทั้ง ๑๐ ข้อเหล่านี้ ก็จะส่งผลให้ประชาชนมีอริยวัตร ๕ ซึ่งจะช่วยกันนำพาประเทศไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ช่วยกันสร้างสรรค์อารยธรรมประเทศทั้งประเทศก็พบกับสันติภาพ

๔.๔ ในระดับโลก พระพุทธศาสนาได้เป็นที่พึ่งทางใจของคนทั่วโลกมากกว่า ๒,๕๐๐ ปี นับเป็นศาสนาเก่าแก่ที่มีคนนับถือมาก ถือเป็นมรดกอันล้ำค่าของมนุษยชาติ แม้ว่าสังคมปัจจุบันจะมีความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมอย่างมาก ทำให้มนุษย์มีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายมากมาย แต่ตราบใดที่มนุษย์โลกยังไม่สามารถบรรลุความสงบสุขทางจิตใจ ตรานั้นมนุษย์ยังไม่พบกับสันติสุขอย่างแท้จริง หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายไปสู่การปลดปล่อยมนุษย์ออกจากเครื่องพันธนาการทางกายและทางใจให้เป็นอิสระจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง นักปราชญ์ทั้งหลายทั้งในอดีตและปัจจุบันมีความเห็นสอดคล้องกันว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประกาศความเป็นอิสระของมนุษย์ให้ปรากฏแก่โลกยิ่งกว่าศาสนาใด แนวโน้มในปัจจุบันชาวโลกแม้แต่ชาวตะวันตกจึงมุ่งศึกษาทางแห่งสันติภาพและความสงบสุขที่แท้จริงดังกล่าวมากขึ้นเรื่อย ๆ

โลกเรานี้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากแรกเริ่มที่มีความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มาเป็นความซับซ้อนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องอาศัยการจัดระเบียบทางสังคม ต้องมีบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม การแบ่งชนชั้นทางสังคม มีระบบกษัตริย์ มีระบบทางสังคม และมีระบบทางเศรษฐกิจ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้สังคมบางแห่งมีความเจริญเกิดขึ้นตามยุคสมัย เช่น สมัยก่อนประวัติศาสตร์ราว ๖,๐๐๐ ปีที่แล้ว ได้เกิดอารยธรรมเมโสโปเตเมีย อารยธรรมอียิปต์ และต่อมาก็เกิดอารยธรรมในจีน อินเดีย และอเมริกากลาง เป็นต้น

อารยธรรมแต่ละยุคแต่ละสมัยเกิดขึ้นและเสื่อมไปตามกาลเวลา แต่สิ่งที่เหลือไว้คือองค์ความรู้ที่มนุษย์ได้ศึกษาให้กว้างขวางลึกซึ้งขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างความรู้ของมนุษย์ในอารยธรรมสมัยแรก ๆ กับความรู้ของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน จะเห็นได้ชัดเจนว่า ความรู้ของมนุษย์ได้เพิ่มพูนขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นไปอย่างไม่อาจหยุดยั้ง ความเจริญของอารยธรรมเหล่านี้ถือเป็นความสำเร็จอันยอดเยี่ยมของมนุษย์ แต่ที่สำคัญ อารยธรรมนั้นควรเป็นไปเพื่อการสร้างสันติภาพให้แก่โลก ดังนิยามความหมายของเพลโต (Plato) ปรัชญาเมธีชาวกรีกได้ให้ไว้ว่า อารยธรรม คือ ชัยชนะของการจงใจเหนือการใช้กำลัง ซึ่งถือกันว่าการจงใจคือความร่วมมืออันเป็นปัจจัยในการสร้างสัมพันธภาพอันดีในหมู่มวลมนุษย์ และอารยธรรมนี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาโลกให้เจริญไม่ว่าในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต สังคมที่มีความร่วมมือกัน มีความรักความเมตตาต่อกัน คือสังคมอารยะหรือสังคมของผู้เจริญ

พระพุทธเจ้าทรงตั้งใจที่จะมอบพระพุทธศาสนาให้เป็นปัจจัยสร้างความสุขให้แก่ชาวโลก ดังนั้น พุทธศาสนิกชนทุกคนควรสำนึกตระหนักในพระมหากรุณาคุณในเรื่องนี้ ด้วยการมุ่งพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้ให้เข้าถึงธรรมอันประเสริฐ เพื่อการพัฒนาตนให้หลุดพ้นจากสิ่งที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นความหวังของสังคมและโลก ควรให้เวลาศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ**หลักธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์สมบูรณ์ คือเบญจศีล เบญจธรรม** ซึ่งเป็นมนุษยธรรมและเป็นธรรมที่จะนำพาชีวิตของตนและของชาวโลกไปสู่สันติภาพ เพราะมนุษยธรรมสามารถสร้างสรรค์อารยธรรมของโลกให้เจริญยิ่งขึ้น

